

(sa vojnom monarhijom Severa). Ciceronov politički program i Avgustova ustavna praksa modifikacijom „mešovitog ustava“ produžile su još za dva veka klasički antički tip države. Nesposobnost političke teorije da nađe potpuno nove oblike za razmere svetske države Hammond upoređuje s krizom ideje nacionalne suverenosti, koja se, po njegovom mišljenju, javlja uporedo sa sve većim procesom jedinstva današnje svetske zajednice.

Knjiga M. Hammonda, nastala iz neposrednih predavanja, napisana je jasno i pristupačno, što se može objasniti činjenicom da je namenjena prvenstveno onima koje interesuje opšta istorija političkih doktrina. Naučni aparat izdvojen na kraju knjige upućuje na izvore i pruža temeljnu naučnu dokumentaciju izloženom materijalu.

Međutim, ozbiljniji nedostatak studije M. Hammonda čini nesumnjivo nepreciznost njegovog metodološkog stava. On izričito podvlači da mu nije namera da daje kompletnu istorisku analizu. Ali, Hammond nije nikako ni apstraktan teoretičar. On prilazi pretresanju problema „polisa“ s jedne formalne, spoljašnje strane, prateći razne faze klasičkog antičkog ustava kroz grčku i rimsku političku teoriju. Iz toga uskog okvira on je morao da pravi nužne ekskurze u istoriski materijal, ali pre da postavi istorisku pozadinu nego da ukaže na direktnu vezu između istoriskih činjenica i osnovnog problema. Tako on odbija, naprimer, da da mesta Solonovim, Klistenovim i Periklovim reformama u razvoju antičkog ustava, a citira, naprimer, Enija, Nevija i sl. Njegovo tretiranje helenističke svetske države, kao i država helenističkog perioda, sasvim je nedovoljno: interesantan pokušaj novih međugradskih oblika u okviru Etolskog i Ahajskog saveza i princip reciprociteta građanskog prava (v. Tarn, Hellenist. Civilisation) nisu dovoljno istaknuti. Tumačenje ustavnih formi, ukoliko nije pravno-teorisko, ne može se sprovođiti samo koncepcijama teoretičara nego i tumačenjem one društvene sadržine iz koje ove forme proizlazile i koju regulišu.

I pored toga Hammondova knjiga značajan je doprinos boljem poznavanju problema krize „polisa“. Ciceronova politička teorija i kategorisanje principata u okviru tradicionalnog republikanskog ustava pokreću ponovo pitanje pravne prirode principata o kojoj su u nauci mišljenja prilično podeljena.

Duškanka Obradović, Beograd.

W. BRANDENSTEIN, *Griechische Sprachwissenschaft I* (Einleitung, Lautsystem, Etymologie), Sammlung Götschen B. 117, Berlin 1954, 159 S+geogr. карта на гр. дијалекти.

Во споредба со „Историската грчка граматика“ од Е. Кикерс, публикувана во Sammlung Götschen пред 30 години, краткиот прирачник „Грчко јазикознание“ од В. Бранденштајн содржи доста нов материјал, особено во врска со историјата на грчкиот јазик. Најмногу таков материјал има внесено во Уводот кој изнесува преко 60 стр., а каде што особено внимание привлекува главата за јазичните слоеви во Грција (стр. 12—27). Освен тоа, фонетичкиот материјал кај Б. е изложен на подруг начин отколку кај Кикерс. Додека Кикерс го предава развојот на поедините гласови од и.-е. ј. до најново време и истовремено ги одбележува и дијалектните одлики и гласовните промени и етимологијата, кај Б. тој материјал е изделен во посебни делови. Како што се гледа од насловот, книгата е поделена на три дела: Увод, Гласовен систем и Етимологија.

Во *Уводот*, определувајќи го местото на гр. ј. меѓу другите и.-е. јазици (стр. 8—9), Б. наоѓа дека тој стои во најблиска врска со македонскиот. Сравнивајќи некои мак. глоси: ἀδῆ и κόρυς со гр. αἰθήρ и ὑβρις и анализирајќи ги гласовните промени на мак. ј., заклучува дека постоел еден потслој, еден навистина и.-е., но ни грчки ни илирски „супстрат“ кој им послужил како заедничка основа на гр. и мак. Од него се останати во гр. само траги, како н. пр. κόρυς.

Еднородноста на гр. племиња (стр. 9—12) ја констатира од фактот што, иако тие не дошле одеднаш, но еднопосредно во интервали од неколку столетија, пак не го загубиле чувството дека се Грци. И покрај сите разлики (ср. бројот *четири* во разл. гр. дијалекти), тие стојат меѓу себе многу поблиску отколку со другите соседни јазици. Одбележува 12 особености со кои гр. се одликува од другите и.-е. јазици. Тие им се заеднички на гр. дијалекти, а се среќаваат една во еден, друга во друг и.-е. ј., а една (перф. на -ка) ја наоѓа во етрурскиот.

Врз основа на археолошки материјал, егип. и хет. извори, а особено поредбено лингвистички материјал, Б. ни ја прикажува предисториска Грција како земја на изукрстени најразлични етнички и јазици влијанија (стр. 12—27). Најгешко е да се определи кои биле најстарите медитерански народи. Но сепак можат да се установат јаките врски на Грците со Хетитите од топонимите на -assos (Πήσασος во Месенија и Троада и Πήδασσα во Карија) и од некои зборови (ср. гр. κβλασος = „дел од женска облека“ и οβλαδός „придружник“ со хет. kirahis и haratis). Авторот наоѓа особено многу траги од етр. ј. (Murina на Лемнос со етр. Murina; атичк. Ὑπερηνία = Τετράπολις и етр. huth = „четири“; гр. οἰσίοω = „се женам“, етр. ruia = „жена“ и т. н.). Во вооружувањето на спартанските хоплити, како и во други дорски обичаи, гледа илирско влијание. Разрушените градови во Грција биле востановени под нови имиња (Ерфуга покасно Κόρινθος). Суфиксот -ιτιος и -υ(θ)ς е илирски со една предгрчка промена на t > th под влијание на етр. Многобројни се трагите на пелагизмот. За него Б. смета дека би можел да биде приопштен кон илирскиот. По називот Παναχαιοί Б. суди дека гр. племиња биле предводени од Ахајците. Општиот назив *Ελλήνας во рим. време е заменет со Graeci по малото гр. племе Γραεες во Епир, образуван со суфиксот -ко за називи на народности како Tu(r)s-cl.

Во врска со азбуката и вредноста на знаците (стр. 28—47) Б. смета дека за основа на гр. азбука послужила една месна феничанска азбука, сосема блиска до самариската. Времето на заемањето го определува околу 875 пр. н. е., а местото — јужните острова, веројатно Родос, а не Кипар, зашто овој си имал своја азбука. Сличноста, истиот распоред, називот па и гласовната вредност на знаците се гледа од споредбата на фенич. и грч. азбуки. Приложени се и две табли од каде што се гледа како се развивала гласовната вредност на вокалите и консонантите по векови. На крајот дава кратки податоци за кипроминојското слоговно писмо и прилага таблица на дешифрираните кипро-мин. знаци, при кои се забележува извесна разлика во споредба со таблицата од Вл. Георгиев (Проблеми минойскогo јазика, София, БАН 1953, с. 131—2. (Еден ист знак кај Георгиев е прочитан ti, а кај Б. пе и др. ср. па : а, како и разликата на знаците за la, ve, i, si итн.

Интересна е кај Б. поделбата на гр. дијалекти (стр. 49—67). Спрема текот на гр. преселби, тој ги дели дијалектите на преддорски и дорски. Преддорските се одликуваат со извесни новости наспрема конзервативниот дорски. Драгоцен прилог претставуваат тука дијалектните одлики, изделени прво општо за целата група, а потоа се предадени и меѓусебните разлики на подгрупите. Уводот го завршува со карактеристика за *κοινή*.

По укажувањето со примери од герм. и гр. *гласовен систем*, од една страна на фонолошката вредност на поедини гласови, а од друга на фонетските промени што настануваат во врска со механичкото приспособување на гласот кон околната средина, авторот го излага гр. гласовен инвентар. Класификацијата на вокалите и дифтонзите (с. 71—80) е претставена и графички, предавајќи го истовремено и развојот на вокалските фонеме по векови. Зборувајќи за контракцијата укажува и на дијалектните разлики наспрема атичкиот.

Во подробната карактеристика и класификација на гр. консонанти (с. 80—85) се задржува повеќе на ликвидите и назалите. Од

консонантските групи (с. 85—103) разгледани се и графички се претставени групите на назали и ликовиди во сите комбинации, групите на оклузивни, оклузивни+сонори и обратно, проширени оклузивни групи со уште еден или два сонора, консонантските групи со σ и причините за појавата на геминатите. Треба да се одбележи овде претпоставката на Б. дека групата $\sigma\eta$, која се среќава во гр. како исклучок σ +сонор, може да се смета како пелазгиски остаток. Понатаму (стр. 103—105), наброени се извесни гласовни промени што настанале во крајот и почетокот на еден збор во врска со соседните зборови во текот на говорот, како: геминати по апокопа, елизија, афајреза, синицеца и др. На крајот се разгледани просодиските знаци и прашањето за акцентот (с. 105—114).

По истакнувањето на три главни принципи за гр. етимологији (с. 115—153) (сличност на зборовите, правилна поделба на составните делови и водење сметка за фонетските закони), шематски ги предава и.-е. фонеме како се застапени во поважните и.-е. *centum* и *satəm* јазици. Графиконите со кратки објасненија, без доволно примери за сите случаи (тука е Кикерс незаменлив!), ги предаваат посебно поедините вокали, дифтонзите, полувокалите и консонантите. Понатаму се опфатени различните гласовни промени, консонантските групи со *i*, *u* и *s*, во неколку реда е укажано на аблаутот како на функционална гласовна промена од предфлекссионото време на и.-е. *j*, а на крајот се истакнати некои причини за промената на смислата во зборовите и приложен е краток список на познати етимологии.

Неоспорно е дека со новите работи, резултат од последните тековини на лингвистичката наука, книгата на Б. претставува дополнување на Кикерса. Општо земено, таа се одликува со висока стручност и голема концизност во излагањето на материјалот, а истовремено и со извонредна прегледност за кое придонесуваат и графиконите. Може да се забележи само тоа, што од една страна има макар и незнатни повторувања кај некои поисцрпно обработени прашања (како за дијалектните разлики, консонантизмот и акцентот), а од друга недоволно е посветено внимание на поедини проблеми како на пр. за аблаутот. Вистина аблаутот не е активен во гр. *j*, но трагите наследени од и.-е. се големи и читателот со право очекува да прочита нешто повеќе и за него. При едно вака замислено дело, со еден така опширен Увод, природно е да се очекува поопширно третирање на фонетските проблеми.

П. Илиевски, Скопје.

БИБЛИОГРАФИЈА КЛАСИЧНЕ КЊИЖЕВНОСТИ У ЛЕТОПИСУ МАТИЦЕ СРПСКЕ ОД 1825—1941

Код европских народа период хуманизма је био онај који је тежио да по угледу на античку културу и књижевности ствара нова дела и нову културу. Код нас је проучавање античке књижевности имало такође свој период. Овај период на нашој територији, меѓутим, није истовремено отпочео, односно, није у свим нашим крајевима имао своје одређено раздобје, али ипак налазимо на територији целе наше земље, а посебно Србије, многу писаца и књижевника који су се бавили преводима и студијама из античке књижевности. Далмација је под утицајем италијанских чинквечентиста прва прихватила студиј и њиме се одушевила и, може се рећи, да је у њој тај студиј постигао свој врхунац. То се збивало другом половином 16, 17 и 18 века. Код нас Срба овај период занимања за старе класичаре почео је нешто доцније. У нашој новој српској књижевности највише се пажње поклањало студији античке и класичне књижевности у прелазном периоду измеѓу рационализма и романтизма, тј. од 1804—1848, и у периоду романтизма, тј. од 1848—1870 године.